

Moratorio mallina itärajan metsäpolitiikassa

Suomen itärajan takaisista metsistä on käry käynyt kahteen otteeseen lyhyen ajan sisällä. Kuivan kesän metsäpalojen savut kantautuivat Venäjältä Helsinkiin asti ja näin rajaseutujen toistuvasta kokemuksesta tuli Suomessa valtakunnallinen kysymys.

Syyskuussa Greenpeacen aktivistit käräyttivät suomalaisia metsäyhtiöitä laittomaksi väitetyn puun tuonnista Venäjän Karjalasta. Molemmat esimerkit kertovat siitä, kuinka itärajamme läheiset metsät ovat kansainvälisen yhteistyön ja kiistelystä ytimessä.

Suomen ja Venäjän välinen vihreä vyöhyke ei olekaan vain viiva kartalla vaan todistus globalisaation ulottumisesta reunimmaisille korpimaille. Rajametsien ja metsäyhdyskuntien tulevaisuus ratkaistaan markkinaneuvotteluissa, johon muut raaka-aineen tuottajat ja paperin suurkuluttajat eri puolilla maailmaa osallistuvat painokkaasti.

Globaali neuvottelukilpailu asettaa erityisiä vaatimuksia ympäristöjärjestöille ja metsäteollisuudelle. Vanhat reseptit eivät riitä tilanteessa, jossa esimerkiksi valtioiden sisäiset alueelliset kehitystiet erkaantuvat sen mukaan, mitkä kansainväliset toimijat ovat siellä aktiivisia.

Metsäteollisuus ei voi tässä tilanteessa jäädä neutraaliksi sivustakatsojaksi. Laittoman puun ongelmaa emme voi sivuuttaa sanomalla, että suomalaisyhtiön on mahdotonta kantaa vastuuta Venäjän viranomaisten toimista. Eurooppalaisen yrityksen on kannettava vastuuta valmistamansa tuotteen ekologisista ja sosiaalisista vaikutuksista muun muassa yrityksen omistajille, työntekijöille, paikallisyhdyskunnille, kuluttajille, ympäristönsuojelijoille sekä eri maiden viranomaisille. Tätä vaativat monet kansalliset ja kansainväliset sopimukset mutta vastuunkanto näkyy useimmiten myös yritysten omissa toimintaohjeissakin.

Vihreän vyöhykkeen 1990-luvulla aloitettu suojelusuunnittelu on hyvä esimerkki kansainvälisen vastuun ottamisen ja uuden neuvottelukilpailun haasteista. Erityisesti Stora Enson käynnistämä kiistanalaisten rajametsien puiden ostokielto eli moratorio, johon muut keskeiset Venäjän Karjalan puun ostajat liittyivät 1990-luvun lopulla, näytti suuntaa yritysten ja ympäristöjärjestöjen yhteistyölle. Suorien kahdenkeskisten kontaktien lisäksi keskustelu eteni julkisuuteen suunnattujen kampanjoiden avulla.

Moratorion myötä kiistametsien inventoinneille saatiin aikalisä. Samalla kuitenkin muut vihreän vyöhykkeen osapuolet kokivat jääneensä sanelupolitiikan alle, ja tämä on sittemmin tuonut suojeluhankkeiden edistämiseksi merkittävän hidasteen. Lainvoimainen metsiensuojelu etenee kitkaisesti ja paikallistahot ovat olleet erityisen epäileviä suojelijoiden motiiveja kohtaan.

Tässä tilanteessa suomalais-venäläiset hakkuuyrittäjät ja puunvälittäjät ovat katsoneet monien kiista-alueiden siirtyneen normaalin metsätalouden piiriin. Oman ongelmansa puukauppaan muodostaa monimutkainen verotuksen, tullimaksujen, rakentamiskulujen sekä ajolupien ja tiemaksujen yhteisrasitus, joka ohjaa helposti kiertoyrityksiin. Veronkierrossa on paikoin vakiintunut malli, jossa metsänhoidon

nimissä tehdään järeitä kaupallisia hakkuita. Tähän ongelmaan Greenpeace erityisesti tarttui syyskuussa.

Laittomien hakkuiden osuuden on Venäjällä arvioitu nousseen 10-50 prosenttiin kokonaihakkuista. Eri lähteiden luvut vaihtelevat, mutta avainkysymys on viranomaisvalvonnan hajanaisuus. Ympäristöhallinnon uudelleenorganisointi ja kansalaistoiminnan viranomaisseurannan vahvistaminen 2000-luvulla ovat tuoneet venäläiseen ympäristöohjaukseen epävarmuutta. Markkina-asemiaan vaalivan metsäteollisuuden ei kuitenkaan ole järkevää siirtää tätä epävarmuutta omiin toimiinsa vaan päinvastoin pyrkiä tukemaan kaikkien sidosryhmiensä pääsyä mukaan yhteisiin neuvotteluihin.

Myös ympäristöjärjestöillä on edessään toimintatapojen uudistus, mikäli ne haluavat parantaa uskottavuuttaan kansainvälisinä neuvotteluosapuolina. Vihreän vyöhykkeen esimerkit osoittavat, että ympäristöjärjestöt korostavat yksipuolisesti luonnon monimuotoisuuden suojelua Venäjällä. Paikalliset saastumisongelmat eivät ole samalla tavoin löytäneet tietään kansainväliseksi kysymyksiksi. Yleinen luottamus suojelijoihin voisikin vahvistua merkittäväällä tavalla, mikäli järjestöt innostuisivat yhdistämään tavallisten ihmisten arkisia ympäristö- ja terveyshuolia kansainvälisiin kampanjoihinsa.

Edellä viitattu eri sidosryhmiä yhdistävä neuvottelumalli on yhdistelmä yksittäisistä kokemuksista vihreällä vyöhykkeellä. Samantapaisia yhteissuunnittelun hankkeita on kokeiltu eri puolilla maailmaa. Nyt vihreällä vyöhykkeellä olisi mahdollisuus tehdä kokeilusta käytäntö, esimerkiksi osana Euroopan unionin pohjoisen ulottuvuuden uudelleenmäärittelyä. Tämä tarkoittaisi yritys- ja kansalaisverkostojen aloitteiden näkemistä suunnittelun lähtökohdaksi - puoleryhmittäisen ja valtiollisen edunajon sijasta.

Ari Aukusti Lehtinen
Maantieteen professori
Kirjoittaja on vastikään julkaissut
kirjan Pohjois-Euroopan
globaalista luontopolitiikasta